

ПІДХОДИ ТА МЕТОДИ ОЦІНЮВАННЯ РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКИХ ТРАНСНАЦІОНАЛЬНИХ БІЗНЕС-СИСТЕМ

© 2016 ОТЕНКО В. І., ПАРХОМЕНКО Н. О.

УДК 339.9

Отенко В. І., Пархоменко Н. О. Підходи та методи оцінювання розвитку українських транснаціональних бізнес-систем

Метою статті є порівняння підходів до оцінювання розвитку ТНК, визначення методів та інструментарію оцінки стану розвитку ТНК та формування параметрів дієвого розвитку українських ТНК. Проаналізовано методики оцінювання можливостей підприємства, у т. ч. транснаціональної корпорації. Надано порівняльну характеристику багатокритеріальних підходів до оцінювання розвитку ТНК. Визначено методи оцінювання стану та розвитку українських ТНК. Пропонуються критерії збалансованого стану транснаціональної корпорації. Обґрунтовано доцільність формування параметрів дієвого розвитку українських ТНК. Запропоновано послідовність оцінювання розвитку ТНК за допомогою ключових показників діяльності. Результатом дослідження виступає обґрунтування доцільності використання методики оцінювання розвитку ТНК на основі ключових показників розвитку, при цьому перелік ключових показників розвитку буде унікальним для кожної ТНК.

Ключові слова: транснаціональна корпорація, оцінювання стану та розвитку ТНК, збалансований розвиток ключових показників.

Табл.: 2. Бібл.: 12.

Отенко Василь Іванович – доктор економічних наук, професор, професор кафедри менеджменту та бізнесу, Харківський національний економічний університет ім. С. Кузнеця (пр. Науки, 9а, Харків, 61166, Україна)

Пархоменко Наталія Олександрівна – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри міжнародного бізнесу та економічного аналізу, Харківський національний економічний університет ім. С. Кузнеця (пр. Науки, 9а, Харків, 61166, Україна)

E-mail: na_parkhomenko@mail.ru

УДК 339.9

UDC 339.9

Отенко В. И., Пархоменко Н. А. Подходы и методы оценки развития украинских транснациональных бизнес-систем

Целью статьи выступает сравнение подходов к оценке развития ТНК, определение методов и инструментариев оценивания состояния развития ТНК и формирование параметров действенного развития украинских ТНК. Проанализированы методики оценивания возможностей предприятия, в т. ч. транснациональной корпорации. Дана сравнительная характеристика многокритериальных подходов к оценке развития ТНК. Определены методы оценивания состояния и развития украинских ТНК. Предлагаются критерии сбалансированного состояния транснациональной корпорации. Обоснована целесообразность формирования параметров действенного развития украинских ТНК. Предложена последовательность оценивания развития ТНК с помощью ключевых показателей деятельности. Результатом исследования выступает обоснование целесообразности использования методики оценивания развития ТНК на основе ключевых показателей развития, при этом перечень ключевых показателей развития будет уникальным для каждой ТНК.

Ключевые слова: транснациональная корпорация, оценивание состояния и развития ТНК, сбалансированное развитие ключевых показателей.

Табл.: 2. Библ.: 12.

Отенко Василий Иванович – доктор экономических наук, профессор, профессор кафедры менеджмента и бизнеса, Харьковский национальный экономический университет им. С. Кузнеця (пр. Науки, 9а, Харьков, 61166, Украина)

Пархоменко Наталья Александровна – кандидат экономических наук, доцент, доцент кафедры международного бизнеса и экономического анализа, Харьковский национальный экономический университет им. С. Кузнеця (пр. Науки, 9а, Харьков, 61166, Украина)

E-mail: na_parkhomenko@mail.ru

Otenko V. I., Parkhomenko N. O. Approaches to and Methods for Evaluation of Development of Ukrainian Transnational Business Systems

The article is concerned with comparison of approaches to evaluation of development of TNCs, defining methods and instrumentaria for evaluating the status of development of TNCs and formulation of parameters for effective development of Ukrainian TNCs. The available methods for evaluating the possibilities of enterprise, including transnational corporation, have been analyzed. A comparative characteristic of the multiobjective approaches to evaluating the development of TNCs has been provided. Methods for evaluation of the status and development of Ukrainian TNCs have been determined. Criteria for balanced status of a transnational corporation have been suggested. Expediency of formulating parameters for effective development of Ukrainian TNCs has been substantiated. A sequence of evaluation of development of TNCs using key performance indicators has been proposed. The result of the study is the substantiation of feasibility of using methods for evaluating development of TNCs based on key development indicators, with the unique list of key development indicators for each TNC.

Keywords: transnational corporation, evaluation of status and development of TNCs, balanced development of key indicators.

Tabl.: 2. Bibl.: 12.

Otenko Vasyil I. – D. Sc. (Economics), Professor, Professor of the Department of Management of Business, Simon Kuznets Kharkiv National University of Economic (9a Nauky Ave., Kharkiv, 61166, Ukraine)

Parkhomenko Nataliia O. – PhD (Economics), Associate Professor, Associate Professor of the Department of International Business and Economic Analysis, Simon Kuznets Kharkiv National University of Economic (9a Nauky Ave., Kharkiv, 61166, Ukraine)

E-mail: na_parkhomenko@mail.ru

Транснаціональні бізнес-системи здійснюють значний вплив на світові економічні тенденції та економіки окремих держав. Інтенсивна глобалізація сприяє виникненню та розвитку транснаціональних корпорацій. На території України діють переважно іноземні транснаціональні корпорації, які одночасно здійснюють позитивний та негативний вплив на економіку. Одночасно великі українські підприємства підвищують свою активність на міжнародних ринках товарів та по-

слуг, що свідчить про перетворення цих підприємств на ТНК. При цьому українські новостворені транснаціональні корпорації зіштовхуються з безліччю проблем на міжнародних ринках. Для успішного виходу на зовнішні ринки та ефективної діяльності українських транснаціональних бізнес-систем слід сформулювати певні бажані параметри діяльності та намагатися дієво реалізувати обраний вектор роботи.

Аналіз використаних джерел показав, що питання оцінювання динаміки розвитку підприємств, визначення показників його ефективності є доволі розповсюдженим у дослідженнях науковців. Цією проблемою займаються такі фахівці? як Клейнер Г., Кузьмін О., Півнів Р., Райзберг Б., Савицька Г., Фоміна Л., Шеремет А. та інші. Проте методики щодо оцінки можливостей розвитку ТНК відсутні.

Мета статті – порівняти підходи до оцінювання розвитку ТНК, визначити методи та інструментарій оцінки стану розвитку ТНК та сформулювати параметри дієвого розвитку українських ТНК.

Виникнення ТНК відбувається завдяки зростанню економік держав, інформатизації суспільства, процесів поділу світових ресурсів та виробничих потужностей. За визначенням ООН, «транснаціональні корпорації – це підприємства, що є власниками, або такими, що контролюють виробництво товарів чи послуг за межами країни, в якій вони базуються» [1; 12]. У літературі часто зустрічаються синоніми для позначення міжнародних бізнес-систем, такі як «багатонаціональна фірма», «багатонаціональна корпорація». Загалом, транснаціональні бізнес-системи мають активи у двох чи більше країнах або контролюють такі активи через прямі іноземні інвестиції. Іноді певні складові міжнародної бізнес-системи залучені до зарубіжного виробництва. Транснаціональними корпораціями можуть бути національні монополії, які фінансується завдяки іноземним активам. Виробнича та збутова діяльність українських ТНК виходить за межі однієї-двох країн. Найбільш розповсюдженою формою організації українських ТНК є виведення до іншої країни ланок маркетингу, збуту чи обслуговування або виведення за кордон ланки виробництва окремих комплектуючих елементів, виробництва частки асортименту продукції компанії, збирання готової продукції [2]. Шляхом функціональної декомпозиції своїх бізнес-процесів та переходом на принципи аутсорсингу українські підприємства перетворюються на транснаціональні.

Протягом останніх часів в Україні збільшується кількість зарубіжних ТНК через невисокий рівень розвитку власної національної економіки, наявність різноманітних сировинних ресурсів, доволі дешева та кваліфікована робоча сила. Українським підприємствам складно витримувати конкуренцію з потужними міжнародними промисловими та фінансовими бізнес-структурами. Конкурентну боротьбу доцільно вести з аналогічним за розміром та можливостями підприємством. Для повної реалізації власних можливостей необхідно продовжувати створення українських транснаціональних підприємств та здійснювати взаємодію з транснаціональними компаніями на території України і за її межами. Наразі Україна має можливості щодо створення транснаціональних компаній повного циклу в певних галузях – харчова промисловість, легка промисловість, енергетична сфера, хімічна промисловість, сфера послуг, що потребує підвищення оборотних активів підприємств. Сьогодні українські великі підприємства, які можна віднести до ТНК, не мають значного впливу на

міжнародні ринки. При виході на зарубіжні ринки українські ТНК стримуються різноманітними бар'єрами: відсутність практичного досвіду організації бізнесу; відсутність державної підтримки розвитку вітчизняних ТНК [3; 4]; низька конкурентоздатність підприємств та товарів, які вони виробляють; односпрямована географічна структура вітчизняних інвестицій; недостатність фінансових ресурсів; нерозвиненість сфери інфраструктури; непрозорість діяльності ТНК та управління; проблеми інноваційності впровадження товарів та послуг; нестабільність курсу національної валюти; неефективність механізмів виходу українських ТНК на міжнародні ринки; відсутність розвинутої системи збуту товарів за кордоном; вплив світової фінансової кризи тощо. Подолання бар'єрів потребує зміни структури діяльності підприємства, переосмислення роботи менеджменту, регулювання параметрів діяльності ТНК при виході на світові ринки, трансформації стратегії діяльності.

Розвиток українських ТНК на стадії становлення потребує постійного коригування. Можна виділити дві лінії розвитку ТНК – прогресивний розвиток (перехід до більш досконалого стану) та регресивний розвиток (погіршення стану ТНК). Перехід в інший стан передбачає збалансовані зміни рівня та потенціалу ТНК [5].

Рівень розвитку ТНК залежить від організованості діяльності, ефективного використання потенціалу ТНК, своєчасної оцінки економічної ситуації, результативної роботи, рівня задоволеності споживачів. Існують різноманітні методики оцінки можливостей розвитку підприємства. При оцінці розвитку корпорації Гонтарева І. В. та Ніжегородцев Р. М. пропонують використовувати соціально-економічний аналіз, фінансовий та конкурентний аналіз, аналіз поточного стану [5]. Як стверджує Кулик Ю. [6], у зарубіжних країнах для оцінювання діяльності бізнес-систем використовують підходи, запропоновані англо-американською школою, серед яких можна виокремити п'ять основних напрямів: «школа емпіричних прагматиків» (*Empirical Pragmatists School*), «школа статистичного фінансового аналізу» (*Ratio Statisticians School*), «школа мультिवаріантних аналітиків» (*Multivariate Modelers School*), «школа учасників фондового ринку» (*Capital Marketers School*) і «школа аналітиків, зайнятих діагностикою банкрутства» (*Distress Predictors School*). Калмакова Н. [7] пропонує методику порівняльної рейтингової оцінки можливостей збалансованого розвитку підприємств, яка враховує формування комплексу показників конкурентоспроможності та збалансованого розвитку, диференціювання пріоритетних показників та визначення комплексного показника на основі методів динамічного та вірогіднісного об'єднання, визначення реальних позицій підприємств за характерними для пріоритетності значеннями.

Існуючі підходи до оцінки розвитку корпорації здебільшого дозволяють оцінити фінансовий стан підприємства чи один з напрямків діяльності. Основну увагу приділяють оцінюванню кредитоспроможності, ефективності поточної діяльності, фінансового стану, фінансової стійкості, ефективності інвестування, конкурентоспроможності. Таке оцінювання не враховує

нефінансові показники, визначає минулий стан підприємства, дає короткотермінові результати, спрямоване на невелику кількість чинників внутрішнього та зовнішнього середовища. Також існують підходи, які відповідають вимогам багатокритеріальності та орієнтуються на значну кількість факторів. До них можна віднести «збалансовану систему показників», «бортове табло» (*Tableau de Bord*), систему поліпшення і вимірювання продуктивності (*Productivity Measurement and Enhancement System*), квантове вимірювання до-

сягнень (*Quantum Performance Measurement*), концепції внутрішнього ринку («Хьюлетт-Паккард») та інші, але вони не мають широкого прикладного застосування на підприємствах. Ці підходи до оцінки розвитку підприємства засновані на ключових показниках діяльності ТНК. Системи ключових показників охоплюють обмежений набір фінансових і нефінансових показників, які характеризують найсуттєвіші аспекти діяльності ТНК. Порівняльну характеристику багатокритеріальних підходів до оцінки розвитку ТНК наведено в *табл. 1*.

Таблиця 1

Порівняльна характеристика багатокритеріальних підходів до оцінки розвитку ТНК

Назва підходу	Мета	Переваги	Недоліки
Комплексний аналіз даних	Вимірювання відносної ефективності роботи підрозділів ТНК	Визначення найбільш результативних підрозділів ТНК	Висока трудомісткість формування порівняльної бази даних щодо роботи підрозділів
Бортове табло	Надання керівництву стислої інформації з результативності діяльності підрозділів	Оперативне відстеження розвитку ТНК	Залежність показників від організаційної структури ТНК, неспроможність гнучко управляти стратегією
Система поліпшення і вимірювання продуктивності	Оцінювання результатів діяльності підрозділів ТНК на основі досягнення цілей	Дозволяє оцінювати підрозділи ТНК і працівників підрозділів	Складність оцінювання працівника при досягненні цілей підрозділу
Збалансована системи показників	Формалізація бачення майбутнього розвитку ТНК у збалансовану стратегію, підвищення ринкової вартості ТНК	Дозволяє поєднати стратегічний та операційний менеджмент, враховує якісні показники в оцінці результативності ТНК	Не враховуються взаємозв'язки між параметрами розвитку ТНК. Не дозволяє моделювати ризики ТНК
Піраміда ефективності	Пов'язує клієнтоорієнтовану стратегію ТНК із фінансовими та нефінансовими показниками	Взаємозв'язок стратегії ТНК та оперативної діяльності. Можливість аналізу основних факторів, що впливають на фінансові показники	Не враховує інтереси постачальників, державних органів, інвесторів тощо
Модель EP2M «Effective Progress and Performance Measurement»	Забезпечення формування стратегії ТНК та її реалізація	Показники результативності ТНК дозволяють керівництву приймати рішення та забезпечують їх зворотним зв'язком	Відсутність критеріїв ефективності оцінки якісних показників розвитку ТНК
Квантове вимірювання досягнень «Quantum Performance Measurement»	Оптимізація продуктивності ТНК	Отримання інформації про організаційну структуру, процес, працівників шляхом оцінювання якості, фінансових та часових витрат	Використання тільки трьох груп показників – витрати, якість, час
Управління сталим розвитком «БАСФ»	Оцінка ефективності розвитку ТНК з економічної, соціальної та природоохоронної точок зору	Отримання інформації щодо сталого розвитку ТНК	Необхідність значної кількості інформації
Модель «ДжАйКейс»	Розрахунок показників, які виступають індикаторами досягнення статусу виробника світового рівня	Оцінювання досягнення встановлених цілей	Складність використання в деяких галузях
Модель «Кейтерпиллар»	Оцінка поточного стану ТНК та прогнозування майбутніх тенденцій	Акцентування уваги на випереджувальних показниках розвитку ТНК	Недостатня увага аналізу минулих показників, а лише їх облік
Модель внутрішнього ринку «Хьюлетт-Паккард»	Взаємна оцінка підрозділів ТНК щодо якості надання послуг	Оцінка якості процесу планування, ступеня орієнтації на клієнта, рівня управління процесом	Використання тільки трьох груп показників – витрати, якість, продуктивність

Отже, підходи до оцінювання розвитку ТНК мають переваги та недоліки, разом з тим відсутня єдина методика діагностики стану та розвитку ТНК. Таким чином, оцінювання розвитку ТНК – це процес визначення умов, які характеризують процес переходу потенціалу ТНК з одного стану в інший, більш якісний. Метою оцінювання розвитку ТНК є обґрунтування прийняття управлінських рішень щодо вибору напрямку інвестування, аналізу операційної діяльності ТНК, оптимізації джерел фінансування, вибору партнерів для злиття чи поглинання, пошуку надійних постачальників, оцінки міжнародного ринку товарів та послуг, запобігання кризових ситуацій тощо. До методів, які дозволяють оцінити стан і розвиток української ТНК, можна віднести операційний та фінансово-вартісний аналіз, управління витратами, ABC-аналіз, сегментації ринку, мультиплікативний ефект, метод колективного генерування ідей, аутсорсинг, метод 7S, реінжиніринг та бенчмаркінг, SWOT-аналіз, PEST-аналіз, управління вартістю підприємства, дескриптивні методи та інші.

Важливість збалансованого розвитку ключових показників ТНК визначається необхідністю підвищення ефективності роботи, стабільної роботи при коливаннях у системах внутрішнього та зовнішнього середовища, запобігання виникненню кризових явищ у діяльності підприємства. Збалансований розвиток ТНК забезпечить максимальне задоволення окремими підрозділами ТНК потреб інших підрозділів при максимальному задоволенні підприємством потреб ринку і позитивній динаміці фінансово-економічних показників. Збалансований розвиток підрозділів ТНК дозволить оптимізувати сфери інвестування коштів, підвищить ефективність використання ресурсів, сприятиме покращенню фінансово-економічних результатів ТНК, зменшить глибину кризових явищ щодо виникнення негативних процесів в економіці країни та світу [1; 8; 9].

Збалансована система показників розвитку ТНК надасть можливість визначити засоби управління для досягнення бажаних результатів та включає такі групи показників: фінансові показники, маркетингові показники, ефективність бізнес-процесів, ефективність інновацій, ефективність роботи персоналу. Згрупуємо методи та інструментарії оцінки стану розвитку ТНК за параметрами збалансованого розвитку (табл. 2).

Своєчасне розуміння проблеми виходу на ринки українськими ТНК з використанням методів ситуаційного аналізу, динамічного програмування та інших передбачає застосування інструментів розвитку та управління за попереджувачими сигналами, враховуючи різноманітні політичні, макроекономічні, фінансові, соціальні, біржові зміни.

Параметрами розвитку ТНК можуть виступати різні показники ефективності, які характеризуються значною кількістю показників, їх взаємозамінністю, складністю та неоднозначністю аналітичних залежностей, відсутністю показників для деяких видів ефективності [5]. Показники розвитку ТНК повинні бути вимірюваними, тобто кожен стан міжнародної бізнес-системи повинен мати певне кількісне чи якісне визначення (число, відсоток, бал, абсолютне чи порівняльне визначення). Фелбс Б. намагається визначити «розумні бізнес-показники» діяльності корпорації та «правильні» системи їх виміру, які повинні відповідати принципам – ясність, об'єктивність, командна робота [10].

При встановленні параметрів розвитку підприємства Фелбс Б. пропонує враховувати визначаючі фактори, такі як використання активів, коефіцієнт безнадійних боргів, ціни підприємств-постачальників, питома вага ринку, рівень мотивації персоналу, гнучкість персоналу, місцезнаходження підприємства, бренд, оперативна інформація про стан ринку та створюючі фактори –

Таблиця 2

Методи та інструментарії оцінювання стану розвитку ТНК

Збалансована система показників розвитку ТНК	Методи та інструментарії оцінювання стану розвитку ТНК
Фінансові показники	Операційний та фінансово-вартісний аналіз, управління витратами, сегментації ринку, мультиплікативний ефект, метод колективного генерування ідей, аутсорсинг, метод 7S, реінжиніринг та бенчмаркінг, SWOT-аналіз, управління вартістю підприємства, дескриптивні методи, маржинальний аналіз, аналіз ефекту масштабу, MRP, ERP-системи, GAP-аналіз, бізнес-аналітика, бюджетування
Маркетингові показники	Управління витратами, ABC-аналіз, сегментації ринку, мультиплікативний ефект, метод колективного генерування ідей, метод 7S, реінжиніринг та бенчмаркінг, SWOT-аналіз, PEST-аналіз, дескриптивні методи, бізнес-аналітика, аналітика великих даних
Ефективність бізнес-процесів	Операційний та фінансово-вартісний аналіз, управління витратами, ABC-аналіз, мультиплікативний ефект, метод колективного генерування ідей, аутсорсинг, метод 7S, реінжиніринг та бенчмаркінг, SWOT-аналіз, PEST-аналіз, маржинальний аналіз, аналіз ефекту масштабу, XYZ-аналіз, MRP, ERP-системи, бізнес-аналітика, аналіз ланцюгів створення вартості, сітьові графіки
Ефективність інновацій	Управління витратами, мультиплікативний ефект, метод колективного генерування ідей, метод 7S, SWOT-аналіз, бізнес-аналітика, програми управління змінами
Ефективність роботи персоналу	Управління витратами, метод колективного генерування ідей, аутсорсинг, реінжиніринг та бенчмаркінг, SWOT-аналіз, бізнес-аналітика

якість управління, розуміння тенденцій розвитку попиту, готовність до змін, рівень інновацій, культура організації [5], які визначатимуть загрози та можливості розвитку ТНК.

Враховуючи значну кількість параметрів оцінювання розвитку ТНК, важливим питанням є формування критеріїв збалансованого стану ТНК, за допомогою яких можна оцінити розвиток української ТНК. Для визначення показників розвитку корпорації Фелбз Б. пропонує користуватися такими критеріями [10]: відображення параметрами розвитку стратегії корпорації, від обмеження показників результативності від стимулюючих чинників, визначеності теперішнього чи майбутнього стану розвитку ТНК, відповідності кількості показників і чинників (один чинник повинен характеризувати один показник), можливість об'єднати декілька показників в один (можливість використання комплексних показників для зменшення їх кількості), мінімізації конфлікту показників, визначеності важливості показників. Критерії збалансованого стану ТНК повинні відповідати таким вимогам: відповідність світовому рівню виробництва, максимальна ефективність процесів підрозділів ТНК, повне використання потенціалу підрозділів ТНК, зменшення рівня ризиків негативних процесів та явищ, забезпечення динаміки показників діяльності підрозділів ТНК та самої міжнародної бізнес-системи на рівні динаміки зовнішнього середовища [1; 11].

ВИСНОВКИ

Отже, оцінити діяльність української ТНК можна за такими показниками: питомі показники валової продукції, обсяги товарообігу, експорту, імпорту, забезпеченість інфраструктури, динаміка неефективних бізнес-підрозділів ТНК, показники забезпеченості ресурсами, забезпеченість обіговими коштами та основними засобами, територіальне розміщення підрозділів ТНК стосовно інших країн, показники з оплати праці, вивільнення персоналу, розмір мінімальної заробітної плати та прожитковий мінімум на території розміщення підрозділів ТНК, рівень валових доходів персоналу ТНК, показники інвестування в основні засоби та обігові кошти, рівень стабільності (нестабільності) зовнішнього середовища ТНК, рівень конкурентоспроможності ТНК [4] тощо.

Інформаційну базу для визначення параметрів розвитку ТНК складає система показників, що розраховуються на основі звітності підприємства, основні зовнішні параметри впливу, які підлягають кількісній або якісній оцінці. Оскільки на сьогодні відсутня методологічна база щодо вибору переліку оцінюваних аналітичних показників, які характеризують стан розвитку ТНК, тому найчастіше керівництво ТНК залишає за собою право їх вибору.

Сформуємо послідовність оцінювання розвитку ТНК за допомогою системи ключових показників діяльності.

По-перше, слід вибрати ті показники, які є ключовими для ТНК. Для цього слід визначити цілі ТНК та її підрозділів; визначити фактори успіху кожного конкретного підрозділу ТНК та сформулювати ключові по-

казники ТНК загалом та окремих підрозділів; визначити причинно-наслідкові зв'язки між показниками.

По-друге, необхідно сформулювати вимоги для кожного з показників діяльності ТНК.

По-третє, слід уточнити процедуру розрахунку (методику розрахунку) кожного з показників, яка необхідна керівництву ТНК для розуміння явищ та прийняття адекватних управлінських рішень.

По-четверте, необхідно провести аналіз динаміки поточного стану ТНК і параметрів зовнішнього впливу, визначивши взаємозв'язок між ними. За результатами аналізу можна буде визначити сильні та слабкі сторони ТНК порівняно із загрозами та можливостями ринку діяльності ТНК. Такий підхід дозволить обрати дієву модель поведінки ТНК на міжнародних ринках та спроектувати подальшу модель розвитку ТНК.

Складність оцінювання розвитку ТНК пов'язана зі змінами зовнішнього середовища, відсутністю можливості проведення кількісної оцінки параметрів розвитку ТНК, недостатньою ясністю причинно-наслідкових зв'язків між параметрами та чинниками впливу, відсутністю методологічного інструментарію оцінювання та критеріїв, що ідентифікують прогресивний або регресивний розвиток.

Отже, перелік ключових показників розвитку є унікальним для кожної ТНК. Цей перелік залежить від значної кількості факторів, таких як галузева приналежність ТНК, стратегічні цілі, інтереси керівництва корпорації тощо. Основними перевагами багатокритеріальних підходів до розвитку ТНК, у тому числі системи збалансованих показників, є комплексна оцінка розвитку корпорації на основі фінансових та нефінансових показників, а також зв'язок результативних показників із стратегією ТНК. При цьому недоліком є відсутність зв'язку із системами обліку в ТНК. Методика оцінювання розвитку ТНК на основі ключових показників розвитку передбачає: формулювання переліку ключових показників розвитку ТНК; аналіз поточного стану ТНК та динаміки параметрів зовнішнього впливу; визначення взаємозв'язку та взаємозалежності параметрів внутрішнього та зовнішнього впливу; визначення сильних і слабких сторін корпорації в порівнянні їх із загрозами та можливостями ринку; вибір моделі поведінки ТНК на міжнародних ринках; розробка моделі розвитку ТНК. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. Гайдатов А. В., Коверга С. В. Постановка и обоснование задачи сбалансированного развития предприятия. *Культура народов Причерноморья*. 2011. № 213. С. 34–36. URL: http://www.nbuv.gov.ua/old_jrn/Soc_Gum/KNP/213/knp213_34-36.pdf
2. Ефремов В. Транснациональные бизнес-системы. *Менеджмент в России и за рубежом*. 2008. № 1. С. 3–17. URL: <http://dis.ru/library/detail.php?ID=26408>
3. Кочетков В. М., Мусяк О. О. Розвиток українських ТНК як фактор росту економіки країни. *Ефективна економіка*. 2013. № 5. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2001>
4. Проїденко І. Г., Ришняк Н. М. Українські транснаціональні корпорації: стан та проблеми розвитку. *Збірник наукових праць Національного університету кораблебудування*. 2014. № 1. С. 60–65. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpruk_2014_1_12

5. Гонтарева И. В., Нижегородцев Р. М. Категориальный аппарат оценивания эффективности развития предприятий. *Экономика развития*. 2012. № 3. С. 47–54.

6. Кулик Ю. Р. Аналіз діяльності бізнес-системи у конкурентному середовищі. *Економічний аналіз*, 2011. Вип. 8, ч. 2. С. 215–219. URL: http://www.nbu.gov.ua/old_jrn/Soc_Gum/Ecan/2011_8_2/pdf/kulyk.pdf

7. Калмакова Н. А. Методика сравнительной рейтинговой оценки резервных возможностей сбалансированного развития промышленных предприятий. *Современные проблемы науки и образования*. 2014. № 6. URL: <http://cyberleninka.ru/article/n/metodika-sravnitelnoy-reytingovoy-otsenki-rezervnyh-vozmozhnostey-sbalansirovannogo-razvitiya-promyshlennyh-predpriyatiy>

8. Фасхиев А. А. Различные модели стратегического управления на предприятии. URL: <http://www.beintrend.ru/2011-08-15-17-36-26>

9. Городничев А. Ю. Сравнительный анализ современных моделей анализа и оценки результатов деятельности предприятий, основанный на КПД. *Аудит и финансовый анализ*. 2006. № 4. С. 72–79.

10. Фелпс Б. Умные бизнес-показатели. Система измерения эффективности как важный элемент менеджмента. Москва: Баланс Бизнес Букс, 2004. 312 с.

11. Отенко І. П., Яртим А. Оцінювання економічної безпеки в процесах розвитку підприємства. *Бізнес Інформ*. 2013. № 11. С. 255–261.

12. Jaworek M., Kuzel M. Transnational Corporations in the World Economy: Formation, Development and Present Position. *Copernican Journal of Finance & Accounting*. 2015. Vol. 4 (1). P. 55–70. URL: <http://dx.doi.org/10.12775/CJFA.2015.004>

REFERENCES

Efremov, V. "Transnatsionalnyye biznes-sistemy" [Transnational business systems]. *Menedzhment v Rossii i za rubezhom*. <http://dis.ru/library/detail.php?ID=26408>

Faskhiyev, A. A. "Razlichnyye modeli strategicheskogo upravleniya na predpriyatii" [Various models of strategic management in the enterprise]. <http://www.beintrend.ru/2011-08-15-17-36-26>

Felps, B. *Umnyye biznes-pokazateli. Sistema izmereniya effektivnosti kak vazhnyy element menedzhmenta* [Smart business metrics. System performance measurement as an important element of management]. Moscow: Balans Biznes Buks, 2004.

Gontareva, I. V., and Nizhegorodtsev, R. M. "Katehorialnyy apparat otsenivaniya effektivnosti razvitiya predpriyatiy" [Categorical apparatus for evaluating the effectiveness of enterprise development]. *Ekonomika rozvytku*, no. 3 (2012): 47–54.

Gaydatov, A. V., and Koverga, S. V. "Postanovka i obosnovaniye zadachi sbalansirovannogo razvitiya predpriyatiya" [Setting and rationale for the balanced development of the enterprise]. *Kultura narodov Prichernomoria*. http://www.nbu.gov.ua/old_jrn/Soc_Gum/KNP/213/knp213_34-36.pdf

Gorodnichev, A. Yu. "Sravnitelnyy analiz sovremennykh modeley analiza i otsenki rezultatov deyatelnosti predpriyatiy, osnovanny na KPD" [Comparative analysis of modern models of analysis and evaluation of enterprise performance based on efficiency]. *Audit i finansovyy analiz*, no. 4 (2006): 72–79.

Jaworek, M., and Kuzel, M. "Transnational Corporations in the World Economy: Formation, Development and Present Position" *Copernican Journal of Finance & Accounting*. <http://dx.doi.org/10.12775/CJFA.2015.004>

Kulyk, Yu. R. "Analiz diialnosti biznes-sistemy u konkurentnomu seredovyshchi" [Analysis of the activities of the business system in a competitive environment]. *Ekonomichniy analiz*. http://www.nbu.gov.ua/old_jrn/Soc_Gum/Ecan/2011_8_2/pdf/kulyk.pdf

Kochetkov, V. M., and Musiienko, O. O. "Rozvytok ukrainskykh TNK yak faktor rostu ekonomiky krainy" [The development of Ukrainian TNCs as a factor of economic growth of the country]. *Efektivna ekonomika*. <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2001>

Kalmakova, N. A. "Metodika sravnitelnoy reytingovoy otsenki rezervnykh vozmozhnostey sbalansirovannogo razvitiya promyshlennykh predpriyatiy" [The procedure of comparative rating estimation of reserve possibilities of a balanced development of industrial enterprises]. *Sovremennyye problemy nauki i obrazovaniya*. <http://cyberleninka.ru/article/n/metodika-sravnitelnoy-reytingovoy-otsenki-rezervnyh-vozmozhnostey-sbalansirovannogo-razvitiya-promyshlennyh-predpriyatiy>

Otenko, I. P., and Yartym, A. "Otsiniuvannia ekonomichnoi bezpeky v protsesakh rozvytku pidpriemstva" [Assessment of economic security in the process of enterprise development]. *Biznes Inform*, no. 11 (2013): 255–261.

Proidenko, I. H., and Ryshniak, N. M. "Ukrainski transnatsionalni korporatsii: stan ta problemy rozvytku" [Ukrainian transnational corporations: the state and problems of development]. *Zbirnyk naukovykh prats Natsionalnoho universytetu korablebuduvannia*. http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpnuk_2014_1_12